

УДК 159.99

СУБ'ЄКТИВНЕ РОЗУМІННЯ ЩАСТЯ СУЧАСНОЮ МОЛОДДЮ ТА ПІДЛІТКАМИ

Бончук Н.В.

Міжрегіональний центр ювелірного мистецтва міста Києва

У статті розглядається проблема підліткових та молодіжних уявлень про щастя, його ознак та складових. Представлено результати емпіричного дослідження, у якому визначено основні фактори щастя у розумінні учнів. Виділено риси щасливої людини, зафіксовано вплив стереотипів, обумовлених суспільними реаліями, на репрезентації в свідомості досліджуваних її вікових та гендерних характеристик. Висвітлені уявлення учнів про шляхи досягнення щастя. З'ясовано, що українські підлітки та молодь у переважній більшості мають високий рівень суб'єктивного щастя, проте він у старших школярів є вищим, ніж в учнів ПТНЗ.

Ключові слова: щастя, підлітки, молодь, щаслива людина.

Постановка проблеми. Вивчення проблеми розуміння щастя залишається вкрай складним через брак детально розроблених наукових теорій у цій галузі. Поняття щастя досі не має чіткого визначення, незважаючи на спроби його окреслення протягом віків. І як цілком слушно вважає В. Татаркевич, різні поняття щастя мають тільки те спільне, що позначають щось позитивне, цінне. В іншому ж розумінні вони розрізняються між собою [1].

Кожна людина тим чи іншим шляхом намагається досягти щастя. Пошук щастя є центральною, системоутворюючою категорією в житті особистості. Проте на різних життєвих етапах,

в тому числі й у підлітковому віці, щастя асоціюється (точніше – підміняється) його зовнішніми ознаками (піднесений настрій, здійснення бажань, матеріальне благополуччя, стан комфорту і т.п.). Уявне щастя формує бажання, мрії особистості, оформлюється у смисложиттєві цілі. Людина докладає чимало зусиль для досягнення цих цілей, об'єднаних ідеєю досягнення щасливого буття.

Проблема пошуку щастя постає заново для кожного покоління, оскільки молодь має свої орієнтири, власні домінуючі цінності, що складають систему уявлень про щастя, значною мірою відмінних від тих, що мають їх батьки.

На сучасному етапі розвитку суспільства невпинно зростають вимоги до кожного його члена, особливо для молодшої людини, перед якою стоїть безліч життєвих завдань. Важливими рисами сучасної молоді вважають активність, інтелектуальність, креативність, лідерство, але швидкий ритм життя, потоки інформації викликають стресовий стан і підвищують рівень тривожності. В таких умовах щастя здається можливим і недосяжним водночас.

Оскільки щастя для молоді – багатокомпонентна модель ідеального майбутнього, корисно знати, на які цінності спирається це уявне щасливе буття, для того щоб зрозуміти вектор можливого розвитку суспільства. Духовні цінності, які лежать в основі молодіжного поняття щастя, створюють комплекс морально-етичних поглядів і установок, які в певний момент, по мірі дорослішання молодого покоління, стають панівними, найбільш актуальними для того чи іншого суспільства.

Сьогодні доводиться стикатись із тим, що діти, підлітки й молодь не розуміють, що відчуття щастя залежить не стільки від досягнення певних благ, скільки від внутрішньої, духовної здатності людини бути щасливою. Сучасний світ формує в індивіді ідеал щастя крізь призму бажання мати й отримувати. Це нав'язується молодій людині в якості життєво важливої мети. Суспільство сьогодні все більше характеризується як бездуховне, аморальне і матеріально обумовлене. Соціум культивує в індивіді такі якості, як індивідуалізм, егоїзм, заповзятливість, прагнення до успіху в будь-який спосіб.

Через те молодь часто не усвідомлює свої глибокі потреби, внаслідок чого справжні бажання підміняються штучними, нав'язаними масовою культурою і найближчим оточенням. З цього приводу ще філософ Дарій писав, що далеко не все те, до чого прагнуть люди, заслуговує на те, щоб його було варто прагнути. Зрештою відбувається гонитва за примарним щастям, яке до справжнього не має жодного стосунку. Таким чином, протягом життя, пересуваючись від мети до мети у пошуку щастя, людина в підсумку стикається з усвідомленням того, воно (щастя) так і не пережите, не відчуте. Виходячи з вищесказаного, виникає необхідність в уточненні розуміння підростаючим поколінням сутності щастя.

Соціально-психологічні умови та настрої, кризи та війни в соціумі породжують депресивні настрої та апатію, відчуття «вивченої безпомічності», коли людина (і перш за все молода, недо-свідчена) перестає вірити у всяку можливість досягнення щастя. Незважаючи на здатність людини адаптуватися як до позитивних, так і негативних життєвих переживань, звикання до таких реалій відбувається не завжди. Отже, на оцінку задоволеності життям напряму впливає домінуючий емоційний стан, оскільки він розглядається в якості безпосереднього індикатора відчуття суб'єктивного благополуччя. Суспільство має бути зацікавлене в збереженні психологічного здоров'я дітей, підлітків й молоді, у формуванні в них цього відчуття, яке стане цеглинкою фундаменту майбутнього благополуччя того оточення, в якому вони живуть.

Аналіз наукових досліджень. Феномен щастя вивчається філософією, етикою, психологією. Исто-

рія вивчення щастя почалась ще за часів античності й Середньовіччя й продовжується до сьогодні. Серед його дослідників можна знайти таких філософів та вчених, як Аристотель, Сенека, Гельвецій, Августин блаженний, Фома Аквінський, Р. Декарт, І. Кант, Л. Фейєрбах, Б. Паскаль, П. Помпонаці.

Щастя як дослідницька категорія є міждисциплінарним феноменом. Існує велика філософська, психологічна, літературознавча, культурологічна, соціологічна, богословська бібліографія, присвячена щастю та його пошукам.

Фізик Л. Ландау здійснивав спроби пояснити проблему щастя з точки зору науковості і математичної обумовленості. М. В. Бахтін вважав щастя суто антропологічною проблемою. Французький філософ Блез Паскаль стверджував, що абсолютно всі люди прагнуть до щастя, і з цього правила немає винятків; способи досягнення різні, але мета одна. Рушієм досягнення щастя є воля. Паскаль був впевнений, що щастя – спонукальний мотив будь-яких вчинків людини.

Серед зарубіжних робіт можна відзначити дослідження К. Роджерса, А. Кемпбелла, Ф. Конверса, Н. Бредберна, Р. Вілсона. Щастя як суб'єктивне благополуччя розглядали в своїх працях М. Фордіс, А. Бек, Л. Джозеф, Т. Льюїс, Ф. Ендрюс та інші.

На думку філософа і психолога-гуманіста Е. Фромма, щастя проявляється в покращенні життєздатності, сили почуттів і мислення, плідності. Воно виражає стан здоров'я всієї особистості. Створена Е. Фроммом концепція щастя розвиває ідеї філософів, які вважали, що справжнє благо людини полягає не в тому, щоб задовольняти свої бажання, а в тому, щоб «повністю розвинути свої здібності, самої себе як людської істоти» [8].

Найбільш змістовними розробками проблеми щастя займався американський психолог М. Аргайл [1]. Вчений визначив щастя як усвідомлення людиною задоволеності своїм життям або частоту та інтенсивність позитивних емоцій. На думку М. Аргайла, існує три концепції щастя: фізіологічна; комунікативна; потребнісна.

У другій третині ХХ століття, під впливом робіт гуманістично орієнтованих психологів (А. Маслоу, Р. Мей, Р. Олпорта, К.Е. Роджерса, В. Франкла, Е. Еріксона та ін), феноменологія щастя отримала свій розвиток в рамках позитивної психології (М. Селігман, Дж. Вейланат, Д. Майерс, Е. Дінер, К. Ріфф, М. Чіксентміхай та інші).

У працях вчених-психологів вітчизняного наукового простору джерелом щасливого буття вважалась праця як суспільно-корисна діяльність.

Л. Рубінштейн вважав, що співвідношення між конкретними мотивами і результатами діяльності визначає щастя людини і задоволення, яке вона отримує від життя.

О.М. Леонтьєв вважав, що людина дійсно прагне щастя, але до цього має бути спонукальна мета, рухаючись до якої, людина може відчутти щастя, не турбуючись про це спеціально.

На думку Б.І. Додонова, щастя слід розглядати як специфічну інтегративну емоцію, яка має ряд функцій, зокрема, оцінну та ціннісно-мотиваційну [2].

Є. П. Ільїн відстоює думку, що щастя є складним психологічним утворенням, який має когнітивний і емоційний компоненти [4].

Заслужують на увагу праці А.В. Вороніної, І.А. Джидар'ян, Л.В. Жуковської, В.М. Духневича, С.В. Карсканової, Л.В. Куликова, Д.О. Леонтьєва, М.П. Фетіскіна, П.П. Фесенко, О.С. Ширяєвої та інших, де досліджувалась проблематика щастя та психологічного благополуччя.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Історія експериментальних досліджень щастя поки що нетривала: питанням психологічних вимірів щасливого буття науковці серйозно почали цікавитись лише у 1960-ті роки. Актуальність проблеми дослідження суб'єктивного розуміння щастя залишається доволі гострою для сучасної психологічної науки, оскільки питання формування психологічно здорової особистості в суспільстві є вагомим і потрібним у наш час.

В науці зберігається традиційний домінуючий підхід вивчення свідомості та психіки людини крізь призму тих чи інших психологічних вад і проблем. Проте щаслива, гармонійна людина, яка вдоволена своїм життям, являє собою доволі рідкісний вид, при цьому, за статистикою, залишаючись «невидимою», нецікавою для більшості дослідників.

Незважаючи на безліч точок зору стосовно сутності феномену щастя, досі повною мірою не визначено зміст і обсяг даного поняття, відсутній методичний інструментарій для його фіксації і кількісного виміру. Крім того, у вітчизняній психологічній науці майже відсутні ґрунтовні емпіричні дослідження ознак та показників щастя.

У проведеній нами роботі вивчається не сама категорія щастя, а лише уявлення молоді та старших підлітків про нього. На наш погляд, вивчення молодіжних та підліткових уявлень відносно щастя дасть можливість зрозуміти, пояснити і спрогнозувати, яким чином зможе реалізуватися особистісний потенціал молоді в рамках сучасного суспільства. Результати нашого дослідження можуть сприяти глибшому вивченню аспектів феномену, виділенню ознак щастя, їх динаміки у залежності від віку людини.

Мета статті – дослідити структуру підліткових та молодіжних уявлень про щастя, розглянути і виділити основні його психологічні ознаки та складові.

Виклад основного матеріалу. Уявлення людини про щастя закладені в її особистісній системі цінностей і виражають ставлення до світу. Існує безліч інтерпретацій щастя та його складових, оскільки на всі існуючі уявлення про їх сутність накладають відбиток етнокультурні характеристики того чи іншого народу. Щастя є ідеалом буття, і відмінності цього ідеалу простежуються як на індивідуальному рівні, так і на макрорівнях в розрізі етносів та епох. Тому саме поняття щастя є і залишається багатограним, сповненим безліччю смислів, і відображає культурні, психологічні, економічні та соціальні доміанти, наявні у тому чи іншому соціумі.

Найбільш поширені уявлення про щастя знайшли відображення у фольклорі, міфології і художніх творах. Український філософ Г.С. Сковорода розглядав щастя з християнських позицій. Його концепція ціннісно визначена: щастя як гармонія мікрокосму і макрокосму диктується божественною природою обох світів. Щастя для Р.С. Сковороди – це сенс життя і повнота, це «цілісна людина», гармонійна і сердечна.

Проблема вивчення якості життя зазвичай розглядається з точки зору забезпечення життєздатності суспільства і трактується як частина ідеалу майбутнього, до якого прагне людство. Умови досягнення щастя – широкий спектр чинників, значущість яких визначається як об'єктивними обставинами життя людини, так і своєрідністю особистості. Найбільш загальні умови щастя у суспільній свідомості визначає наступний перелік (за результатами дослідження соціолога Рута Вінховена): матеріальний добробут (якщо він не є самоціллю), соціальна стабільність (відсутність потрясінь і катаклізмів), повноцінне спілкування, можливість творчості, достатній ступінь свободи, любов, наявність сенсу життя, почуття гідності, міцне здоров'я та ін. Англійський дослідник М. Аргайл факторами щастя називає соціальні зв'язки, матеріальне становище, емоційний фон, дозвілля, здоров'я, самооцінку, осмисленість життя. Менш значущими для відчуття щастя, на думку вченого, є вік, стать, релігійна задоволеність [1, с. 33].

Найчастіше щастя асоціюють з таким поняттям, як якість життя та суб'єктивне благополуччя. К. Ріфф [9] виділено 6 факторів суб'єктивного благополуччя: самоприйняття, наявність мети у житті, особистісне зростання, управління середовищем, автономія і позитивні стосунки з оточуючими.

Одним із найголовніших чинників суб'єктивного благополуччя І.А. Джидар'ян називає членство в групах. Насамперед маються на увазі малі групи. Якість благополуччя залежить від значущості членства в них, ступеню задоволеності власним становищем, стосунками, груповими феноменами і процесами. У дослідженнях західних психологів встановлено прямий зв'язок між задоволеністю життям і наявністю сім'ї, яка, формує групу підтримки [2].

Безперечно, прагнення до щастя включає в себе дії людей з його досягнення. У книзі «Підкорення щастя», опублікованій в 1930 році філософом Бертраном Расселом, написано так: «Щастя, крім рідкісних випадків – це не те, що просто падає вам на голову. І для чоловіків і для жінок щастя повинно бути скоріше досягненням, ніж подарунком богів, і в цьому досягненні зусилля, як духовні так і фізичні, повинні відігравати велику роль» [5].

Більшість вчених дотримуються точки зору, що щастя здебільшого залежить від якостей людини та її характеру. Справді щасливі люди володіють внутрішнім локусом контролю, оптимізмом, високою самооцінкою. Крім того, на щастя як на суб'єктивне благополуччя індивіда значний вплив здійснюють такі особистісні риси як екстраверсія і нейротизм; когнітивні процеси та характеристики особистості (особливості ціннісно-мотиваційної сфери, наявність життєвих цілей, ідентичності); етнічні й культурні відмінності.

Окрім цього, прагнення людини до щастя співвідноситься з ідеєю її самодостатності, її вольових зусиль. Щастя можна розглядати в ракурсі найвищого розвитку людських здібностей, зокрема, мислення. Згадуваний вище Бертран Рассел у «Підкоренні щастя» пише: «В юності мене обтяжувало життя, і я постійно перебував на межі самогубства, від якого мене, однак, утримував глибокий інтерес до математики» [5]. Люди часто щасливі, коли вони знаходяться в «потоці»,

говорить психолог Михай Чіксентміхайі. Це стан, коли ваш розум повністю занурюється в якесь важливе і цікаве для вас завдання, яке повністю активізує ваші здібності.

Запропонована Ф. Хейлігеном еволюційно-кібернетична теорія розглядає щастя в контексті психологічного пристосування і свідомого контролю особистості за відхиленнями від оптимального стану. Ключ щастя – у задоволенні своїх потреб через контроль 3 компонентів: матеріальної компетентності (потрібно мати необхідні ресурси або можливість для задоволення своїх потреб); пізнавальної компетентності (недостатньо, щоб необхідні ресурси просто існували, потрібно мати здатність знайти їх, дізнатися і ефективно застосувати); суб'єктивної компетентності (недостатньо мати ресурси і вміння їх знаходити, треба ще вірити у свою здатність вирішувати проблеми, інакше у вас не буде мотивації зробити необхідні зусилля).

Уявлення про щастя старших школярів і студентської молоді в чому пов'язані з тим віковим етапом, який проходить людина, але також на них впливають особливості сучасної ситуації розвитку, та уявлення, укорінені в тій культурі, де виховується молодь. Підліткові й молодіжні уявлення про щастя репрезентують цінності, що в поточний момент є домінуючими серед підростаючого покоління, оскільки картина ідеалу буття наочно демонструє, що є найбільш потрібним, змістовним, значущим для його досягнення.

Наше емпіричне дослідження було спрямоване на виявлення суб'єктивного розуміння щастя серед українських міських підлітків та учнівської молоді. Об'єктом дослідження були учні 8–11 класів (360 осіб) двох шкіл міста Києва: Українського фізико-математичного ліцею при КНУ ім. Тараса Шевченка та загальноосвітньої середньої школи № 256 I–III ступенів, а також 360 учнів державного професійно-технічного навчального закладу «Міжрегіональний центр ювелірного мистецтва м. Києва». Всього участь у дослідженні взяли 720 осіб.

Для дослідження використовувалась авторська анкета, методика самооцінки Дембо-Рубінштейн та Оксфордський опитувальник щастя М. Аргайла, бесіда про щастя у фокус-групах школярів та учнів ПТНЗ.

Опитувані надавали відповідь на відкриті питання анкети. За допомогою методу контент-аналізу виділено найбільш поширені дескриптори, через які підлітки та молодь описують власне розуміння щастя: *позитивний емоційний стан* (гармонія, безтурботність, задоволеність життям, почуття благополуччя, приємні відчуття, абсолютний спокій, радість); *відчуття потрібності, приналежності* (наявність рідних та близьких, які люблять та цінують, друзів, коханої людини); *здоров'я* (особисте і рідних); *самореалізація* (улюблена робота, успішність, здійснення всіх мрій), *матеріальний стан* (високооплачувана робота, наявність грошей, відсутність матеріальних проблем); *духовне багатство* (бути віруючою, порядною, високоморальною людиною).

Як бачимо, найбільше підлітків (34%) та учнівської молоді вважають, що щастя – це потрібність близьким людям та приналежність до групи. Щастя для них – мати гарні стосунки з рідними, мати друзів, власну родину, кохати і бути коханим.

Це цілком закономірний результат, адже у підлітковому віці провідним видом діяльності виступає інтимно-особистісне спілкування. 25% опитуваних вважає, що щастя полягає у відчуттях радості і задоволеності життям, що обумовлюють піднесений емоційний стан. Факторами щастя тут були названі вміння радіти життю, не пригнічуватись через проблеми. Міцне здоров'я як ознака щастя опинилось на третьому місці (15% відповідей). 12% опитуваних вважають, що щастя – це відсутність матеріальних проблем. Серед факторів щастя крізь призму матеріального були названі «дах над головою», багато грошей, кар'єра з великим доходом. 11% впевнені, що щастя полягає у самореалізації. Духовне багатство як синонім щастя розглядають лише 3% досліджуваних. Духовність займає нижчі сходинки у ціннісній структурі молодіжних уявлень про щастя, що узагальнено відображує сучасну спрямованість соціуму: отримувати максимум задоволення від споживання.

Дескриптори щастя

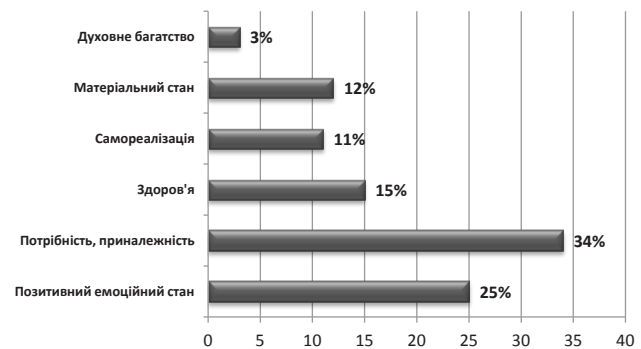

Рис. 1. Основні дескриптори щастя за молодіжними та підлітковими уявленнями

Питання щодо шляхів досягнення щастя виявилось для багатьох опитуваних надто складним: 30,3% молоді та підлітків на нього не відповіли.

Шляхи досягнення щастя

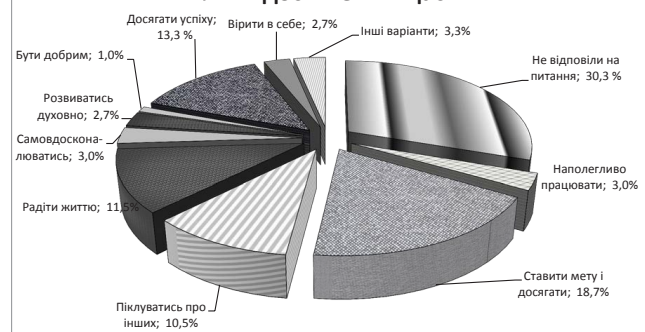

Рис. 2. Молодіжні уявлення про шляхи досягнення щастя

Більшість молоді та підлітків вважає, що для досягнення щастя потрібно вибрати мету і невпинно рухатись до неї (18,7%). 13,3% опитуваних надали відповідь, що щастя можна досягти через досягнення успіху. 11,5% опитуваних вважає, що спосіб досягнення щастя – радіти життю кожен день. Інша значуща частина підлітків та учнівської молоді впевнена, що шлях до щастя полягає в допомозі іншим людям (10,5%).

Анкета містила питання щодо якостей, якими, на думку підлітків та молоді, володіти щасливі

людина. Методом контент-аналізу виділено найбільш поширені відповіді.

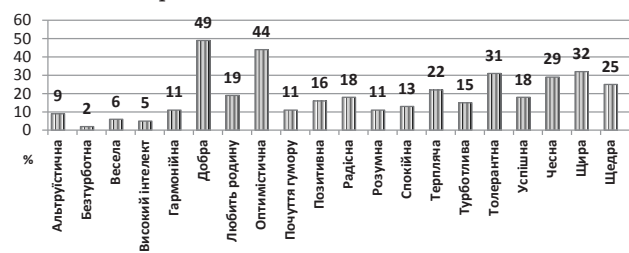

Рис. 3. Якості щасливої людини, що виділяють підлітки та молодь

Як бачимо, в першу п'ятірку якостей щасливої людини за уявленнями досліджуваних потрапили такі, як доброта, оптимізм, щирість, толерантність, чесність. Американський вчений М. Селігман, вивчивши все різноманіття релігійних і культурних пам'яток, дійшов висновку, що існує шість загальних для всіх народів чеснот, це: мудрість, мужність, любов, гуманізм, справедливість, помірність і духовність. І тільки розвиваючи і реалізуючи ці якості, вважає вчений, людина може досягти справжнього щастя [6, с. 105].

Відповідь підлітків та молоді на питання анкети «Чи вважаєте ви себе щасливою людиною?»

Рис. 4. Самооцінка відчуття суб'єктивного щастя молоддю та підлітками

За даними анкетування, більша частина молоді й підлітків відчувають себе щасливими – 83,9%, і це є високим показником, що свідчить про оптимізм молодого покоління. На долю тих, хто вважає себе нещасливими, припадає 16,1%.

Стосовно гендерного аспекту підліткових й молодіжних уявлень про щастя, то чоловіків підлітками українською молоддю визнано щасливішими за жінок: 47,8% проти 34,2%. Ці відповіді – наочна ілюстрація впливу вкорінених в суспільстві стереотипів та багатьох невирішених гендерних проблем сучасного українського соціуму, де жінка, незважаючи на декларованість рівності й можливостей, де-факто має менші перспективи для самореалізації порівняно з чоловіками. Молодь лише віддзеркалює існуючий порядок речей, з'ясувавши для себе, що і яким чином впливає на рівень суб'єктивного благополуччя кожної з статей. Лише 18% опитуваних вважає, що щастя не залежить від статі.

Під час бесіди з'ясувалось, що хлопці й дівчата по-різному розуміють щастя для проти-

лежної статі. Якщо хлопчики вбачають «жіноче» щастя у піклуванні про родину, то дівчата мають більш сучасні погляди про щасливу жінку як цілеспрямовану і орієнтовану на успіх, здатну поєднати родину і кар'єру. «Чоловіче» щастя для дівчат – це значний кар'єрний успіх та матеріальне забезпечення родини. Хлопчики уявляють собі «чоловіче» щастя як можливість займатись улюбленою справою, реалізувати свої здібності та створити гармонійну родину.

За статтю

Рис. 5. Уявлення молоді та підлітків про розподіл щасливих людей за статтю

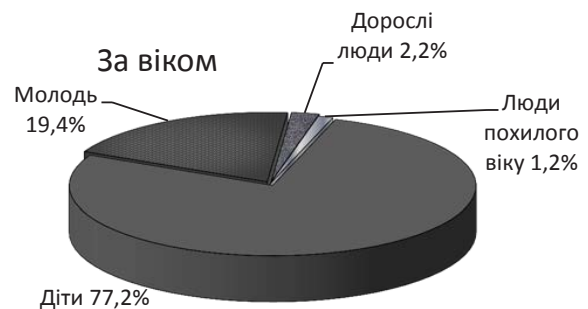

Рис. 6. Уявлення молоді та підлітків про розподіл щасливих людей за віком

Відповідаючи на питання анкети, у якому віці люди щасливіші, пальму першості підлітки віддали дітям як найщасливішій категорії (77,2% опитуваних). 19,4% молоді вважає, що щасливішими є люди в юнацькому віці. Всього 2,2% підлітків та молоді вважають щасливими дорослих. Людей похилого віку визнати щасливими змогли лише 1,2% опитуваних. Як вже зазначалося вище, розуміння щастя та його ознак дуже залежить від етнокультурної специфіки соціуму, до якого належить людина. На нашу думку, молодіжні стереотипи щодо похилого віку як найменш щасливого в Україні обумовлені досить безрадіним життям українських пенсіонерів, які на відміну їхніх західних однолітків, не мають можливості повною мірою користуватись перевагами «золотого віку» (подорожі, відпочинок, спілкування за інтересами).

Результати опитування підлітків та молоді за Оксфордським опитувальником щастя (Oxford Happiness Inventory) (табл. 1).

Позиція щасливої людини проявляється в суб'єктивно-емоційній стійкості, високій задоволеності життям. Мусимо констатувати, що рівень щастя школярів та учнів ПТНЗ суттєво відрізняється ($\phi_e = 2,093$; $p \leq 0,05$), у школярів він є вищим. За даними анкетування, серед опитуваних учнів ПТНЗ є частка дітей із неповних родин, а також дітей-сиріт, чиї життєві реалії здійснюють свій вплив на показники суб'єктивного щастя

та самооцінки. У бесіді було з'ясовано, що учні ПТНЗ набагато скромніше оцінюють свої життєві перспективи, але мають реалістичніші уявлення про шляхи досягнення щастя порівняно з школярами. Труднощі, з якими довелось стикатись цим підліткам в житті, породжують їх песимістичні настрої, зниження рівня самооцінки та невпевненість у власних силах та майбутньому.

Рівень за шкалою оцінки	8 класи 13-14 р.	9 класи 14-15 р.	10 класи 15-16 р.	11 класи 16-17 р.	ПТНЗ 1-2 курс 16-17 р.
Високий	29,2%	28,7%	28,5%	27,3%	20,6%
Підвищений	33,7%	33,0%	30,9%	29,4%	23,8%
Середній	25,1%	25,3%	26,1%	27,1%	36,3%
Знижений	10,1%	10,5%	11,0%	12,3%	13,8%
Низький	1,9%	2,5%	3,5%	3,9%	5,5%
Середні показники	58,2	55,6	54,3	52,1	45,8

За результатами дослідження, абсолютна більшість досліджуваних підлітків та молоді із низьким відчуттям щастя має знижений рівень самооцінки (кореляція між шкалами методик ОНІ та Дембо-Рубінштейн $r = 0,93$ при $p \leq 0,05$). Це свідчить про достовірність даних, отриманих в ході опитування за ОНІ і незайвий раз підтверджує думку багатьох дослідників, у т.ч. М. Аргайла, про те, що самооцінка і внутрішній контроль тісно взаємопов'язані з щастям і суб'єктивним благополуччям [1, с. 116].

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки. Для молоді та старших підлітків найбільш значущими факторами щастя є почуття потрібності й приналежності, позитивний емоційний стан, міцне здоров'я, відсутність матеріальних проблем, самореалізація та духовне багатство. На думку більшості опитуваних, наявність родини, друзів та гармонійні

взаємовідносини з ними – основа того, на чому ґрунтується щастя.

З'ясовано, що молодь, репрезентуючи уявлення щодо щастя та його ознак, все ж слабо орієнтується, яким чином можна його досягти у житті. Більшість відповідей – малоінформативні: частина опитуваних вважає, що воно досягається через вибір мети і невтомне просування до неї (18,7%). Близько 13,3% опитуваних надали відповідь, що рух до щастя пролягає через досягнення успіху; 11,5% опитуваних вважає, що головний спосіб досягнення щастя – контроль за емоційним станом («радіти життю кожен день»). Інша значуща частина підлітків та учнівської молоді впевнена, що шлях до щастя полягає в допомозі іншим людям (10,5%). Можна підсумувати, що питання щодо стратегій досягнення щастя виявилось складним для досліджуваних – 30,3% молоді та підлітків на нього не відповіли.

Визначено основний набір характеристик образу щасливої людини за уявленнями старших підлітків та молоді: у першій п'ятірці – доброта, оптимізм, щирість, толерантність, чесність. Виділені також уявлення опитуваних про те, хто є щасливішим в суспільстві. Вони розділились наступним чином: за фактором гендеру чоловіків визнано щасливішими за жінок. За віковою диференціацією суспільства більшістю опитуваних найщасливішими визнано дітей; найменша кількість респондентів визнає щасливими людей похилого віку.

На основі отриманих даних встановлено, що більшість сучасної молоді та підлітків визнають себе щасливими людьми – 83,9%, що характеризує високий оптимізм молодого покоління. На долю тих, хто вважає себе нещасливими, припадає 16,1%. Відповідно до аналізу результатів методики ОНІ, рівень суб'єктивного щастя школярів вищий за рівень учнів ПТНЗ. За даними анкет, серед учнів ПТНЗ значно більша частка учнів з неповних родин та сиріт порівняно з школярами; цей фактор може впливати на рівень психологічного благополуччя кожної з груп.

Список літератури:

1. Аргайл М. Психология счастья / М. Аргайл. – СПб.: Нева, 2003. – 256 с.
2. Джидарьян И.А. Психология счастья и оптимизма. – М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 2013. – 268 с.
3. Додонов Б. И. Эмоция как ценность. – М.: Политиздат, 1977. – 272 с.
4. Ильин Е. П. Эмоции и чувства. – СПб.: Питер, 2001. – 752 с: ил. – (Серия «Мастера психологии»).
5. Рассел Б. Завоевание счастья. – М.: «Российский писатель», 2015. – 114 с.
6. Селигман М. Э. Новая позитивная психология: Научный взгляд на счастье и смысл жизни / Перев. с англ. – М.: Издательство «София», 2006. – 368 с.
7. Татаркевич В. О счастье и совершенстве человека. – М.: Прогресс, 1981. – 368 с.
8. Фромм Э. Бегство от свободы; Человек для себя. – М., 2000. – 435 с.
9. Ryff C. D., Singer B. A Positive health agenda for the new millennium // Personality and Social Psychology Review. 2000. Vol. 4. – Pp. 6-14.

Бончук Н.В.

Межрегиональный центр ювелирного искусства города Киева

СУБЪЕКТИВНОЕ ПОНИМАНИЕ СЧАСТЬЯ СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЕЖЬЮ И ПОДРОСТКАМИ

Аннотация

В статье рассматривается проблема подростковых и молодежных представлений о счастье, его признаков и составляющих. Представлены результаты эмпирического исследования, в котором определены основные факторы счастья в понимании учащихся. Выделены черты счастливого человека, зафиксировано влияние стереотипов, обусловленных общественными реалиями, на репрезентации в сознании исследуемых его возрастных и гендерных характеристик. Освещены представления учащихся о путях достижения счастья. Выяснено, что украинские подростки и молодежь в подавляющем большинстве имеют высокий уровень субъективного счастья, однако он у старших школьников выше, чем у учащихся ПТУ.

Ключевые слова: счастье, подростки, молодежь, счастливый человек.

Bonchuk N.V.

Kyiv Interregional Center of a Jeweller's Art

THE SUBJECTIVE UNDERSTANDING OF HAPPINESS AMONG THE TEENAGERS AND THE YOUTH

Summary

The article concerns the problem of believes the teenagers and the youth about the happiness and its features and components. The results, of the empirical research, which demonstrates the main factors of understanding the happiness among the students, are presented. The characteristics of happy person are underlined, the influences of stereotypes are noted, which are resulting from social realia, and influence a representation at the consciousness of the ones under study, it's age-specific and gender characteristics. The ideas concerning ways of reaching the happiness are highlighted. It was discovered that Ukrainian teenagers and youth, predominantly, had a high level of subjective happiness, but senior school students had it higher than PTEE students.

Keywords: happiness, the teenagers, the youth, a happy person.